

Monika Szafrńska¹
Katedra Agrobiznesu
Akademia Rolnicza w Krakowie

ROLA BANKÓW SPÓŁDZIELCZYCH W ROZWOJU ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH

THE ROLE OF CO-OPERATIVE BANKS IN THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURE AND RURAL AREAS

Synopsis. Rola banków spółdzielczych w rozwoju obszarów wiejskich jest analizowana na przykładzie Banku Spółdzielczego w Łącku. Działalność depozytowa bardzo wzrosła od czasu przystąpienia Polski do UE, ponieważ warunkiem otrzymania dopłat bezpośrednich jest posiadanie konta bankowego.

Słowa kluczowe: banki spółdzielcze, rolnictwo, obszary wiejskie

Wstęp

Obszary wiejskie to część terytorium kraju funkcjonalnie związana z rolnictwem oraz innymi formami działalności, dla której podstawą jest korzystanie z zasobów przyrody: ziemi, lasów, rzek oraz jezior. Obszary wiejskie są więc terenem służącym do prowadzenia produkcji rolniczej, gospodarki leśnej, rybołówstwa śródlądowego, a także do wypoczynku i turystyki. W ujęciu najszerszym, obszary wiejskie to ta część terytorium kraju, która leży poza granicami administracyjnymi miast oraz terenami intensywnej działalności przemysłowej. Tak zdefiniowane obszary wiejskie zajmują w Polsce, według danych GUS, około 93% kraju [Wilkin 2000].

W rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich szczególne miejsce przypada działalności wiejskiego sektora finansowego, reprezentowanego głównie przez spółdzielczość kredytową. Wspieranie rozwoju na obszarach wiejskich przez banki spółdzielcze polega między innymi na kredytowaniu działalności podmiotów gospodarczych, prowadzeniu rachunków bankowych, obsłudze budżetów gminnych, a także stałej współpracy z agencjami rozwoju regionalnego, z urzędami pracy, z urzędami gmin w celu podejmowania wspólnych przedsięwzięć finansowych w zakresie modernizacji rolnictwa, ochrony środowiska, rozwoju agroturystyki oraz pozarolniczej działalności gospodarczej [Golik 2002].

Materiał i metody

Celem badań była analiza i ocena wpływu działalności banków spółdzielczych na rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich. Źródłem danych do analizy i wnioskowania były informacje pozyskane w Banku Spółdzielczym w Łącku, dotyczące oferty produktów bankowych dla osób fizycznych oraz prawnych, a także informacje dotyczące popytu na

¹ Dr inż., tel. 12 6623372, email:mszafranska@ar.krakow.pl

wybrane usługi Banku. Zakres czasowy badań to lata 2003-2005. Informacje statystyczne zaczerpnięto z Rocznika Statystycznego Rzeczypospolitej Polskiej.

Do analizy zastosowano metodę poziomą oraz pionową. Badane procesy analizowano w wartościach porównywalnych, aby wyeliminować wpływ inflacji w poszczególnych latach. Inflacja wpływa bowiem na zaciemnienie i zniekształcenie obrazu rzeczywistego przebiegu procesów ujmowanych w postaci pieniężnej [Bień 1998]. Porównywalność danych empirycznych uzyskano po zastosowaniu wskaźnika korekty inflacyjnej, który w latach 2003-2005 przyjmował następujące wartości: rok 2005 = 1,000; rok 2004 = 1,021; rok 2003 = 1,057 [Rocznik...2005]. Przy przeliczaniu wielkości bieżących na wartości porównywalne zastosowano metodę przeliczania danych na wartości okresu ostatniego analizy (rok 2005 = 1,0).

Funkcje banków spółdzielczych w rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich

Spółdzielczość bankowa w Polsce już od prawie 150 lat uczestniczy w finansowaniu wsi i rolnictwa. Jej przewaga nad innymi rodzajami banków wynika z ich lokalnego zasięgu działania oraz dobrej znajomości potrzeb obsługiwanego środowiska [Podstawka 2000]. Aktualnie, banki spółdzielcze tworzą najliczniejszą sieć banków w Polsce (trzy i pół tysiąca placówek, ponad tysiąc sto bankomatów). Mają one swoje siedziby w miastach, małych miasteczkach i gminach, a poprzez swoje oddziały, filie i punkty kasowe docierają nawet do najmniejszych miejscowości na terenie całego kraju. Często są one jedynymi placówkami bankowymi w promieniu kilkunastu lub kilkudziesięciu kilometrów. Również mieszkańcy wsi wybierają najczęściej banki spółdzielcze, kierując się bliskością placówek oraz tradycją.

Posiadane przez banki spółdzielcze atuty mogą być wykorzystane np. w rozwiązywaniu problemu bezrobocia wsi, aktywizacji lokalnej społeczności, w rozwoju przedsiębiorczości, w kształtowaniu wielofunkcyjnego rozwoju wsi, rozbudowie i unowocześnianiu infrastruktury wiejskiej, procesach intensyfikacji produkcji rolnej, ochrony środowiska, rozwoju turystyki wiejskiej, rozwoju specjalizacji, przemianach struktury agrarnej i wszelkich innych działaniach, służących ożywieniu gospodarczemu i społecznemu wsi [Golik 2002].

Realizacja przez banki spółdzielcze wyżej wymienionych zadań wymaga zwiększonej aktywności w różnych sferach ich działania:

- stymulacyjnej, polegającej na oferowaniu kredytów preferencyjnych przeznaczonych na wsparcie przemian w rolnictwie i sektorze żywnościowym,

- integracyjnej (integracja banków spółdzielczych z lokalnymi instytucjami życia gospodarczego, społecznego i administracyjno-samorządowego),
- ochrony środowiska i naturalnych walorów społeczności wiejskiej,
- strukturalnej (np. przemiany w strukturze agrarnej, zmiany w strukturze zatrudnienia ludności, zmiany w strukturze inwestycji dokonywanych na obszarach wiejskich),
- usługowej (np. świadczenie usług i obsługa przez banki spółdzielcze budżetów gmin, w tym szkół, zagospodarowanie środków pojedynczych klientów, jak i klientów zbiorowych),
- społecznej (kształtowanie więzi pomiędzy bankami spółdzielczymi i klientami, wzmacnianie wiarygodności, lojalności, pozytywnego wizerunku, public relations, kształtowanie wzorców i postaw konsumpcyjnych ludności rolniczej i wiejskiej),
- doradczej (pomoc w sporządzaniu biznesplanów, wyzwalanie inicjatyw gospodarczych, pomoc w procedurze kredytowej, doradztwo finansowe dla klientów),
- edukacyjnej (np. edukacja szkoleniowa członków i pracowników banków spółdzielczych, kursy poprawiające jakość i kwalifikacje kadry bankowej, kursy z zakresu kształtowania odpowiednich relacji między pracownikiem banku i klientem).

Spośród wymienionych funkcji szczególne znaczenie posiada funkcja usługowa. Banki spółdzielcze z racji funkcjonowania w środowisku gminnym mają nieograniczone możliwości zaspakajania potrzeb instytucji działających na tym terenie. Jak twierdzi Kulawik [1997], możliwość obsługi samorządów lokalnych i przedsiębiorstw funkcjonujących na obszarze działania banków spółdzielczych nie jest dobrze wykorzystywana przez polską spółdzielczość kredytową. Często zdarza się, że banki komercyjne przejmują niektóre funkcje i osłabiają więzi banków spółdzielczych ze społecznością lokalną [Kulawik 1997].

Działalność Banku Spółdzielczego w Łącku

Bank Spółdzielczy w Łącku jest jednym z najstarszych przedsiębiorstw bankowych działających na Sądecczyźnie. Bank powstał w 1900 roku jako Spółka Oszczędności i Pożyczek w Łącku. Spółka działała w formie stowarzyszenia z nieograniczoną poręką i obejmowała swoim działaniem kilka miejscowości, między innymi: Łącko, Kicznę, Czerniec, Szczereż, Wolice, Wolę Piskuliną, Zagorzyn i Zarzeczce. Obecnie Bank Spółdzielczy w Łącku jest zrzeszony w Banku Polskiej Spółdzielczości S.A. w Warszawie. Aktualnie teren jego działania obejmuje 10 powiatów, a obsługa klientów odbywa się w 14 nowoczesnych placówkach bankowych.

Jak już wspomniano, jedną z funkcji banków spółdzielczych determinującą rozwój wsi i obszarów wiejskich jest funkcja usługowa, polegająca na świadczeniu usług różnym grupom klientów, zamieszkujących lub funkcjonujących na terenie działania banku. Podstawowymi grupami klientów w omawianym Banku były osoby fizyczne, rolnicy oraz małe i średnie przedsiębiorstwa. Jak wynika z analizy, Bank Spółdzielczy w Łącku posiadał szeroki asortyment produktów bankowych. Ofertę tworzyły usługi klasyczne takie jak: rachunki bankowe, lokaty terminowe, kredyty oraz produkty nowoczesne, których przykładem jest usługa Homebanking czy Bank internetowy.

W omawianych latach Bank prowadził rachunki bankowe dla osób fizycznych, osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych nie posiadających osobowości prawnej. Zaletą rachunków otwieranych w łąckim Banku Spółdzielczym były niskie opłaty za jego prowadzenie oraz przelewy, a także relatywnie wysokie oprocentowanie rachunków w porównaniu z bankami komercyjnymi, w których ROR-y czy rachunki bieżące najczęściej były nieoprocentowane. O atrakcyjności rachunków oferowanych przez BS w Łącku świadczy wzrastająca ich liczba w latach 2003-2005. Jak wynika z tabeli 1, w 2003 roku Bank otworzył 335 rachunków oszczędnościowo-rozliczeniowych dla osób fizycznych. W kolejnym roku analizy liczba ta wzrosła o ponad 190,00%. W roku 2005, prawie 1400 klientów założyło rachunek osobisty w omawianym Banku. Z kolei liczba nowo otwartych rachunków rolniczych, na przełomie analizowanych lat charakteryzowała się zmienną dynamiką. W okresie wyjściowym rolnicy założyli tylko 58 rachunków, natomiast w roku 2004 podpisano aż 1786 umów. W kolejnym okresie Bank zawarł z gospodarzami 177 umów. Wysoka liczba umów rachunków rolniczych w 2004 roku związana była z akcesją Polski do Unii Europejskiej i wizją dopłat bezpośrednich, których jednym z wymogów otrzymania było posiadanie konta bankowego przez rolnika. Bank prowadził również rachunki dla przedsiębiorstw oraz jednostek budżetowych funkcjonujących na terenie działania banku.

Tabela 1. Liczba nowych rachunków bankowych w BS w Łącku, w latach 2003-2005

Table 1. Number of new opened current accounts in the Co-operative Bank in Łącko, in years 2003-2005

Rodzaj rachunku	Rok		
	2003	2004	2005
ROR dla osób fizycznych	335	975	1377
Rachunki rolnicze	58	1786	177
Razem	393	2761	1554

Źródło: Bank Spółdzielczy w Łącku

Source: Co-operative Bank in Łącko.

Kolejnym produktem oferowanym przez Bank Spółdzielczy w Łącku były usługi kredytowe. W latach 2003-2005 wartość środków finansowych Banku zaangażowanych w

działalność kredytową charakteryzowała się trendem dodatnim. W pierwszym roku analizy BS w Łącku udzielił kredytów na kwotę 17 392 261,48 PLN. W roku 2004 wartość ta wzrosła o niemal 25,00% i osiągnęła poziom 21 418 491,28 PLN. W następnym okresie wartość udzielonych kredytów znowu wzrosła w porównaniu z rokiem poprzednim, wynosząc 26 232 841,10 PLN. Jak wynika z badań, wzrost sumy udzielonych kredytów w poszczególnych latach jest rozbieżny z przeciętną kwotą pobraną przez kredytobiorców, która charakteryzuje się tendencją malejącą. Przeciętna kwota kredytu była najwyższa w 2003 roku (14 493,55 PLN), natomiast najniższa w ostatnim roku analizy i wynosiła 8 154,44 PLN na jednego kredytobiorcę.

Tabela 2. Struktura (%) i wielkość udzielonych kredytów w wartościach realnych
Table 2. Structure (%) and value of loans, values in constant prices, price level of 2005

Rodzaj kredytu	Lata					
	2003		2004		2005	
	zł	%	zł	%	zł	%
Kredyt gotówkowy (stopa procentowa stała)	1 320 351,55	31,55	1 339 457,46	18,21	1 367 663,00	14,91
Kredyt gotówkowy (stopa procentowa zmienna)	2 575 274,80	61,52	5 196 992,10	70,66	6 182 460,00	67,40
Kredyt w rachunku ROR	178 315,90	4,26	454 416,47	6,18	974 460,00	10,62
Kredyt ratalny	111 957,79	2,67	364 167,05	4,95	648 226,46	7,07
Razem	4 185 900,04	100,00	7 355 033,08	100,00	9 172 809,46	100,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych banku Spółdzielczego w Łącku

Source: Own elaboration based on data from the Co-operative Bank in Łącko

Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że głównymi grupami kredytobiorców były osoby fizyczne oraz rolnicy. W omawianych latach łącki Bank Spółdzielczy oferował osobom prywatnym następujące rodzaje kredytów: kredyt gotówkowy o stałej i zmiennej stopie procentowej, kredyt w rachunku ROR oraz kredyt ratalny. Jak wynika z tabeli 2, wszystkie typy kredytów konsumenckich wykazywały tendencję wzrastającą. Najmniej kredytów zostało pobranych w pierwszym roku analizy, jednocześnie rok 2003 charakteryzuje się najwyższą średnią kwotą przyznanego kredytu (6 602,37 PLN). W porównaniu z rokiem 2005, kwota ta jest dwa razy wyższa. W strukturze kredytów konsumenckich w 2003 roku dominują kredyty gotówkowe. Klienci sporadycznie korzystali z kredytów ratalnych oraz kredytów w ROR, co związane jest również z faktem, że rok 2003 cechuje się najniższą liczbą prowadzonych rachunków osobistych w całym analizowanym okresie. Kolejny rok to wzrost zadłużenia klientów o 75,0%. Największą dynamikę zmian zaobserwowano w grupie kredytów ratalnych (wzrost o 225,27%) oraz kredytów w rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowym (wzrost o 154,38%). W strukturze kredytów, podobnie jak w pozostałych latach, dominują kredyty gotówkowe o zmiennej stopie procentowej. Zarówno pod względem wartości pożyczonych środków, jak i pod względem ilości zawieranych umów

dominuje rok 2005, w którym osoby fizyczne pożyczyły prawie 10 000 000,00 PLN. Jednak przeciętna kwota kredytu udzielonego w tym roku jest najniższa w całym analizowanym okresie (3 312,68 PLN). W strukturze kredytów w 2005 roku dominują kredyty gotówkowe o zmiennej stopie procentowej. Ten typ kredytów charakteryzował się również największą dynamiką w stosunku do roku poprzedniego. Co dziesiąty kredyt udzielony w tym roku to kredyt w rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowym.

Wpływ banków spółdzielczych na rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich może odbywać się także poprzez ich funkcję stymulacyjną, polegającą między innymi na oferowaniu kredytów subsydiowanych, wspierających przemiany w rolnictwie i jego otoczeniu. Bank Spółdzielczy w Łącku w latach 2003-2005 posiadał w swojej ofercie kredyty preferencyjne z dopłatą Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Jak wynika z badań, zarówno wartość, jak i liczba pobranych przez klientów kredytów subsydiowanych charakteryzuje się trendem ujemnym. Najwięcej kredytów o tym charakterze udzielono w 2003 roku. Przeciętna kwota kredytu w omawianym roku wynosiła 26 623,08 PLN. Niska wartość kredytu preferencyjnego w analizowanym okresie była wynikiem pobrania przez klientów wielu kredytów ale w niskich kwotach. W większości były to kredyty klęskowe na usuwanie skutków gradobicia na terenie gminy Łącko. W kolejnym roku Bank udzielił tylko 6 kredytów preferencyjnych. Jednak przeciętna kwota kredytu w porównaniu z rokiem wcześniejszym była niemal dwukrotnie wyższa. Był to efekt pobrania przez kredytobiorców dwóch kredytów inwestycyjnych na kwotę powyżej 100 000,00 PLN. W kolejnym roku Bank przyznał 8 kredytów subsydiowanych na kwotę 183 000 PLN.

W latach 2003-2004 w ofercie Banku Spółdzielczego była również nieoprocentowana pożyczka na rozwój małej przedsiębiorczości, przeznaczona dla klientów prowadzących lub rozpoczynających działalność gospodarczą w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich. Celem pożyczki było wspieranie rozwoju obszarów wiejskich. Pomoc była adresowana głównie do przedsiębiorców wiejskich i rolników, poszukujących dodatkowych źródeł dochodu. Oferta zakończyła się z chwilą akcesji Polski do Unii Europejskiej. Pożyczka była udzielana na okres trzech lub czterech lat. Jak wynika z badań, Bank Spółdzielczy w Łącku w omawianych latach udzielił 5 pożyczek na rozwój małej przedsiębiorczości, cztery w roku 2003 i jedną w roku 2004. Wszystkie umowy zostały podpisane na okres 36 miesięcy. Przeciętna kwota pożyczki wynosiła 88 000,00 PLN.

Poza kredytami preferencyjnymi analizowany Bank udzielał także kredytów w ramach tzw. rachunku rolniczego. Kredyty te charakteryzowały się wyższą, niż preferencyjna stopa procentowa. Stąd zapewne niewielkie zainteresowanie gospodarzy tym źródłem obcego

finansowania. Jak wynika z danych pozyskanych w Banku, w latach 2003-2005 pobrano tylko 6 kredytów o tym charakterze. Wartość kredytów udzielonych w rachunku bieżącym oscylowała w przedziale od 28 000,00 PLN do 44 000,00 PLN.

Kolejnym rodzajem kredytu oferowanym przez łącki Bank Spółdzielczy był kredyt inwestycyjny na działalność gospodarczą i rolniczą. Przeznaczenie kredytu to budowa obiektów inwentarskich oraz zakup maszyn i nowych urządzeń. Był to kredyt długoterminowy. Realizacja kredytu następowała w transzach w miarę postępu prac inwestycyjnych. W analizowanym okresie podpisano 10 umów o kredyt inwestycyjny. Najwięcej, bo 8, podpisano w 2005 roku. Przeciętna kwota kredytu wynosiła ponad 16000,00 PLN.

Głównym źródłem finansowania akcji kredytowej Banku były depozyty jego klientów. W strukturze zobowiązań Banku Spółdzielczego w Łącku dominowały depozyty sektora niefinansowego, które stanowiły średnio 85,00% wszystkich zobowiązań. Klienci najczęściej korzystali z lokat terminowych do 1 roku czasu. Liczba osób fizycznych, które korzystały z lokat w omawianych latach oscylowała na podobnym poziomie. Przykładowo w roku 2005 Bank założył prawie 1900 lokat terminowych.

Podsumowanie

Bank Spółdzielczy w Łącku jest jednym z najstarszych banków działających na terenie Sądecczyzny. Omawiany Bank, w latach 2003-2005, posiadał szeroki asortyment usług. W ofercie znajdowały się zarówno produkty klasyczne, jak i nowoczesne. Podstawowymi grupami klientów Banku były osoby fizyczne oraz rolnicy indywidualni. Z usług Banku korzystały także przedsiębiorstwa funkcjonujące na terenie działania Banku oraz jednostki budżetowe.

Jak wynika z przeprowadzonej analizy, wartość kredytów udzielonych osobom fizycznym z roku na rok wzrastała. W strukturze pobranych kredytów dominowały kredyty gotówkowe. Wraz ze wzrostem ilości otwieranych rachunków oszczędnościowo-rozliczeniowych wzrastało znaczenie kredytów udzielonych w rachunku osobistym. Również kredyty ratalne charakteryzowały się w latach 2003-2005 trendem dodatnim. Głównym celem tych kredytów był zakup sprzętu AGD/RTV oraz samochodów. Można stwierdzić, że udzielone przez Bank Spółdzielczy w Łącku kredyty konsumpcyjne przyczyniły się do podniesienia stopy życiowej ludności zamieszkującej teren objęty działaniem Banku. Należy dodać, że większość obszaru to gminy wiejskie lub miejsko-wiejskie.

Na podstawie danych można stwierdzić, że BS w Łącku aktywnie uczestniczył w kredytowaniu rolnictwa. W latach 2003-2005 udzielał subsydiowanych kredytów z dopłatą Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. W sumie w analizowanym okresie podpisano 49 umów o kredyt preferencyjny. Kolejną formą kredytu, którego adresatami byli rolnicy, był kredyt dostępny w ramach tzw. rachunku rolniczego. W analizowanym okresie w ofercie Banku był również długoterminowy kredyt inwestycyjny na działalność gospodarczą i rolniczą. Z tej propozycji skorzystało 8 podmiotów. Łączna suma wszystkich umów to prawie 130 000,00 PLN.

Następną propozycją Banku była nieoprocentowana pożyczka na rozwój małej przedsiębiorczości dla klientów prowadzących lub rozpoczynających działalność gospodarczą w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich. Bank podpisał 5 umów o pożyczkę na łączną kwotę 440 000,00 PLN.

Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że Bank Spółdzielczy w Łącku aktywnie uczestniczył w obsłudze finansowej gospodarstw domowych, gospodarstw rolniczych oraz podmiotów funkcjonujących na terenie działania Banku, jednocześnie przyczyniając się do rozwoju rolnictwa oraz obszarów wiejskich w województwie małopolskim.

Literatura

- Bień W. (1998): Zarządzanie finansami przedsiębiorstwa. Difin, Warszawa.
- Golik D. (2002): Rola banków spółdzielczych w rozwoju obszarów wiejskich Makroregionu Południowo-Wschodniego. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków.
- Kulawik J. (1997): Kredyt rolny w krajach Unii Europejskiej. *Wież i rolnictwo* 1.
- Rocznik Statystyczny RP 2005 (2005). Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Podstawka M. (2000): System finansowy w rolnictwie na tle integracji Polski z Unią Europejską. Fundacja programów Pomocy dla Rolnictwa (FAPA), Warszawa.
- Wilkin J. (2000): Struktura wsi i rolnictwa – Polska a kraje Unii Europejskiej. [W:] Chłop, rolnik, farmer? Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej – nadzieje i obawy polskiej wsi. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa

Summary: The aim of the paper was to present an analysis of influence of activity of co-operative banks on the development of agriculture and rural areas. The analysis concerned the activity of Co-operative Bank in Łącko in years 2003-2005. Co-operative Bank in Łącko is the oldest bank in Małopolska. The majority of its operations are located in the rural areas. The main clients of the Bank are inhabitants of Łącko region, farmers and small and medium size enterprises. Bank offered a wide selection of services. The most popular products were consumer credits and current accounts. In years 2003-2005 Bank opened 221 accounts for farmers. Most of accounts were opened in 2004 because it was one of the conditions to receive financing from the EU funds. Bank offered also preferential credits.

Key words: co-operative banks, agriculture, rural areas